

“Jos toi sun äijä olis nainen...”

“Taas on studiossa ihanat tytöt ja tyylikkää herrat”², esittelee Kari Salmelainen Napakymppin osallistajat ja lauantai-illan parinvalinta voi alkaa. Neiti x kysyy tiukan kysymyksen: “Onko tonnistasi puolet minun” ja herrat vastaavat parhaansa mukaan. Osien vaihduttua on neitien vuoro vastata kysymykseen: “Lähdetkö kanssani pesäpallo-otteluun, autourheilukilpailuihin vai raveihin?” Napakymppissä ihanneparia ja matkakumppania etsitään tuttujen ja turvallisten nais- ja mieskäsitysten voimalla.

“Voisko mies käyttää sukkahousuja jos miehille niitä tehtäisiin?”, esittävät Tutun jutun juontajat Joel Hallikainen ja Timo Koivusalo perinteisiä sukupuolirooleja rikkovan kysymyksensä, joka kuitenkin aivan samalla tavalla paljastaa konven-

tionaaliset sukupuolikäsitykset. Kun vielä vastaus kuuluu: “Se on kerran käyttäny. Tosin silloin oli koulun jotkut naamiaiset”, johon juontaja jatkaa: “Tykkäskö pojat?”, on selvää, mitä yhdistelmä mies ja sukkahousut kulttuurissamme merkitsee. Samalla tavoin sukupuolikäyttäytymisen normeihin liittyy Tosihemmoissa kilpailijoille esitetty kysymys: “Kumpi hyväksyy sen, että mieskin voi meikata?”

Television katsotuimmista ja näennäisen viattomista viihdeohjelmissa käydään jatkuvaa neuvottelua naiseuden, mieheyden ja hyväksytyjen ihmissuhteiden rajoista. Parisuhdevisailuissa keskeistä on joko parinmuodostus (Tosihemmot

Kirjoituksessani tarkastelen television parisuhdevisailujen sukupuolirepresentaatioita ja sukupuolijärjestelmää¹. Feminististen teorioiden mukaisesti käsittelen sukupuolen ja sukupuolijärjestelmän pääasiassa diskursiivisesti rakentuvana sosiaalisena ja kulttuurisena konstruktiona. Teresa de Lauretisia seuraten pidän mediaa tärkeänä sukupuolta rakentavana sukupuoliteknologiana. Tuloksena olen päätenyt siihen, että parisuhdevisailuissa rakennetaan heteroseksuaalisen ydinperheen ideologiaa, joka perustuu kahden vastakkaisen, erilaisen ja toisiaan täydentävän sukupuolen performatiiviseen toistoon. Sukupuolenmukaista käyttäytymistä säädellään sekä sanallisen että sanattoman viestinnän keinoin. Kirjoituksen lopuksi pohdin sukupuolikategorioita ja sukupuolen tunnistamisen tärkeyttä.

ja Napakymppi) tai vakiintuneen parin toimivuuden testaaminen (Tuttu juttu), ja niissä esitetään pähkinänkuoressa se, miltä “tavallinen” parisuhde kulttuurissamme näyttää. Vaikka ne eivät tarjoakaan mitään ehdotonta reseptiä parisuhteelle, väitän, että ne performatiivisen toiston avulla omalta osaltaan vakiinnuttavat käsitteitä “normaalista” sukupuolisuudesta ja sukupuolenmukaisesta käyttäytymisestä. Ohjelmissa sukupuoli rakentuu sekä diskursiivisesti että sanattoman viestinnän keinoin.

Arkiajattelussa nainen ja mies ovat selkeitä kategorioita, ja tavallisten ihmisten esiintyminen visailuohjelmissa saa aikaan illuusion ohjelmien ja ohjelmissa esiintyvien ihmisten tyypillisyydestä ja todenmukaisuudesta. Tästä on totta vain toinen puoli. Esittäessään tavallisia ihmisiä ja tavallisia parisuhteita televisio-ohjelmat myös osallistuvat “tavallisuuden” rakentamiseen.

Teresa de Lauretisin mukaan media toimii sukupuoliteknologiana, joka repre-

sentaation kautta tuottaa ja muovaa käsityksiämme sukupuolesta. Sosiaalinen sukupuoli on mekanismi, joka normatiivisen säätelyn kautta määrittelee subjektin mieheksi tai naiseksi. Kategorioina nainen ja mies tarvitsevat toisiaan; toista ei voisi käsittää, jos toista ei olisi olemassa. Keskeinen havainto on, että erot sukupuolten välillä ovat pääasiassa sosiaalisesti tuotettuja ja rakentuvat niin konkreettisten käytäntöjen ja kokemusten kuin kielen ja merkkijärjestelmien kautta. Näin sosiaalinen sukupuoli on yksilön representaatiota tietyn sosiaalisen suhteen ehdoilla, suhteen, joka on olemassa ennen yksilöä ja joka perustuu käsitteelliseen ja jäykkään (rakenteelliseen) kahden biologisen sukupuolen vastakkainasetteluun. (de Lauretis 1987, 5.)

Dikotomista sukupuoli ajattelua (sekä sosiaalisen että biologisen sukupuolen yhteydessä) on kritisoinut vieläkin pidemmälle Judith Butler, joka kirjassaan *Gender Trouble* kyseenalaistaa biologisen sukupuolen "luonnollisuuden" (Butler 1990, 11-12). Butlerille myös biologinen sukupuoli on kulttuurinen normi, joka sääntelee ruumista yhdistämällä tietyn ruumiin, halun ja roolin toisiinsa. Normatiivisesta kolmiyhteydestä halu/ruumis/rooli Judith Butler käyttää nimitystä heteroseksuaalinen matriisi. Heteroseksuaalinen matriisi mahdollistaa tietyt identifikaatiot ja toistot ja sulkee pois "väärät" identifikaatiot. (Butler 1990, 151.) Butlerille biologinen sukupuoli ei siis ole perusta, jonka päälle sosiaalinen sukupuoli rakentuu, vaan molemmat ovat saman sukupuolikäyttäytymistä järjestävän vallan tuloksia (Butler 1990, 6-7; 29-30; 98-101).

Parisuhdevisailujen yhteydessä Butlerin ajatukset kiinnostaviksi tekee se, että ohjelmat ovat kulttuurissamme julkisia "luonnollisen" seksuaalisuuden ja parisuhteen esittämipaikkoja. Biologisen ja sosiaalisen sukupuolen ykseys ja niistä seuraava heteroseksuaalinen matriisi tarjotaan visailuissa niin siistissä paketissa, että ohjelmat suorastaan houkuttelevat tarkastelemaan niitä keinoja, joilla matriisiä pidetään yllä ja kysymään, miksi stereotypiat ovat niin tärkeitä.

Seksuaalisuuden säätely parisuhdevisailuissa

Kirjoitukseni kannalta keskeinen on John Fiske'n väittäminen, että parisuhdevisailut ovat sukupuolipolitiikaltaan edistysellisimpiä visailuohjelmia. Väittämänsä Fiske perustelee sillä, että niissä naisen ja miehen seksuaalisuuden erot on minimoitu; molemmat sukupuolet asettuvat tasapuolisesti aloitteentekijän ja passiivisen valitun positioihin, lisäksi nainen saa miehen tavoin nauttia seksuaalisuudesta ilman avioliittopakkoa. Tällä tavoin Fiske'n mielestä Napakymppin kaltainen *Perfect Match* vastustaa patriarkaalista kapitalismia ja ydinperheen ideologiaa. (Fiske 1990, 139.) Edistyksellisen sukupuolipolitiikan määritelmässään Fiske painottaa

sukupuolten välisten suhteiden ulkoista tasa-arvoa. Parisuhdevisailujen sukupuolirepresentaatioiden sisältöön ja merkityksiin Fiske sen sijaan ei ole juuri kiinnittänyt huomiota.

Parisuhdevisailuja tutkineet feministit (Bonner 1992, White 1992) ovat olleet kiinnostuneita siitä, minkälaisiin sukupuolikäsityksiin ohjelmien sukupuolijärjestelmä perustuu. Frances Bonnerin mielestä Fiske esittämä edistysellisyys ei parisuhdevisailuissa toteudu, sillä naisten oletetaan niissä kuitenkin olevan ensisijaisesti kiinnostuneita avioliitosta (ohjelman juontajan oletus). Bonnerin mukaan parisuhdevisailujen varsinainen tarkoitus on saattaa kilpailijat naimisiin, ja ohjelmissa keskeiseksi nousevat seksuaalisuuden sääntely ja sukupuolipolitiikka yleensä. (Bonner 1992, 244-245.) Visailuohjelmien perhe on edelleen täysin heteroseksuaalinen instituutio, homoseksuaalisia perheitä ei ohjelmissa esiinny. Bonnerin mukaan juontaja on ainoa henkilö, joka saa esittää viittauksia homoseksuaalisuuteen. (Bonner 1992, 241-242.)

Myös Mimi White esittää, että parisuhdevisailuissa säädellään seksuaalisuutta muun muassa esittämällä heteroseksuaalinen parisuhde yhteiskunnan perusyksikkönä. Whiten mukaan varsinkin vakiintuneisiin parisuhteisiin perustuvat ohjelmat vahvistavat käsitystä heteroseksuaalisesta ydinperheestä seksuaalisuuden keskeisenä ja laillistettuna toteutumisaikana. (White 1992, 55.) Hänen mukaansa avioliitto parinmuodostusohjelmien päämääränä esitetään implisiittisesti viittamalla niihin pareihin, jotka ovat tavanneet ohjelman kautta ja avioituneet (White 1992, 62).

Mimi White on tarkastellut parisuhdevisailuissa esiintyneitä seksuaalisia "rikkomuksia", joilla hän tarkoittaa joko tahattomia tai tahallisia viittauksia homo- ja lesboseksuaalisuuteen. White on sitä mieltä, että tällaiset rikkomukset ovat mahdollisia pääasiassa siksi, että ohjelmat ovat perusasetelmaltaan niin selkeästi heteroseksuaalisia; niissä esiintyy ainoastaan naimisissa olevia pariskuntia ja usein myös raskaana olevia naisia. Seksuaaliset "rikkomukset" ovat siis sallittuja silloin, kun niiden mahdollisuutta on jo rajoitettu. (White 1992, 80.)

Whiten mielestä parisuhdevisailut vahvistavat kulttuurisia myyttejä todellisesta rakkaudesta, rakkaudesta ensisilmäyksellä ja avioliiton autuudesta. Siitä huolimatta niiden viehätys ja dramatiikka perustuvat ajatukseen sukupuolten välisestä "ikuisesta taistelusta". (White 1992, 78.)

Fiske, Bonnerin ja Whiten ohjelma-analyyseihin herättämien ajatusten innostamana olen nostanut suomalaisista parisuhdevisailuista esille ohjelmien sukupuolirepresentaatiot. Tarkastelen ohjelmia siis ensisijaisesti ja tietoisesti yksipuolisesti sukupuolta (ja määrätynlaisista sukupuolijärjestelmää) rakentavana ja uusintavana sukupuoliteknologiana. Kriittinen katseeni kohdistuu sekä naiseuden ja mieheyden stereotyyppisiin representaatioihin että niihin "poikkeuksiin", joita empiiristä aineistostani olen löytänyt.

Suomalainen parisuhdevisailu – tunnustus tyypilliselle parisuhteelle

Parisuhdevisailuissa pidetään tiukasti kiinni sukupuolijärjestelmästä, joka rakentuu kahdesta toisilleen vastakkaisesta, toisiaan täydentävästä ja toisensa poissulkevasta sukupuolesta. Yhdessä olemuksellisesti erilaiset sukupuolet muodostavat heteroseksuaalisen parin. Tällä tavoin ohjelmissa rakennetaan hegemonisen maskuliinisuuden ja feminiinisuuden kulttuurisia ihannekuvia (ks. esim. Sipilä 1994, 20-21). Kulttuuristen ihannekuvien ulkopuolelle jäävät esimerkiksi "maskuliiniset" naiset, "feminiiniset" miehet ja homoseksuaaliset parisuhteet. Ohjelmat perustuvat kulttuuriseen yhteisymmärrykseen; hauskoiksi tarkoitettut vitsit menettävät suuren osan viehätystään, jos katsoja ei näe olemuksellista eroa biologisen

naisen ja miehen välillä tai haluaa muuten kyseenalaistaa kahteen vastakkaiseen ja toisiaan täydentävään sukupuoleen perustuvan sukupuolijärjestelmän.

Parisuhdevisailuissa keskeistä on se, että niissä tunnustetaan parisuhteeseen liittyvät toiveet ja odotukset tai vastaavasti paljastetaan parisuhteessa syntyneet pettymykset ja väärinkäsitykset.

Suomalaisten ohjelmien perusasetelmat on kopioitu ulkomaisista vastaavista, mutta toisaalta ohjelmien sisältö on sopeutettu (laimennettu) ainakin osittain suomalaiseen sukupuolikulttuuriin. Suomalaisesta Napakympistä puuttuu esimerkiksi ulkomaisten visailujen keskeinen tunnustuksellinen jakso, jossa ohjelmassa tavannut pari saapuu studioon paljastamaan, mitä treffeillä on tapahtunut. Michel Foucault'n mukaan juuri tunnustus on länsimaisessa ajattelussa totuuden ja vallan lähde, jolla tuotetaan diskursiivisesti muun muassa seksuaalisen käyttäytymisen hyväksytyt muodot (Foucault 1978, 61-62). Tosihemmoissa ohjelmaideaan kuuluu treffeillä tapahtuneen paljastaminen, mutta sekin sujuu suomalaisittain vaisussa hengessä. Rohkeimpia tunnustuksia tehdään vakiintuneiden parien Tutussa jutussa, jossa seksistä puhutaan konkreettisimmin ja avoimimmin.

Keskeisiltä "sopivuussäännöiltään" suomalaiset visailut noudattavat samaa kaavaa kuin vastaavat ohjelmat muualla maailmassa: visailuihin osallistuvat henkilöt ovat keskenään samanikäisiä, terveitä, sopusuhtaisia, valkoihoisia heteroseksuaaleja, siis kaikin puolin kulttuurisesti hyväksytyjä. Frances Bonnerin mukaan visailuissa tällä tavoin säädellään sitä, minkälaisen ihmisten on sopivaa olla tekemisissä keskenään (Bonner 1992, 242-244).

Parisuhdevisailujen suosio perustuu pitkälti niissä esitetyn tavallisuuteen, saahan ohjelmissa "tavallinen" ihminen hetken aikaa tuntea, mitä on olla suosittu televisio-ohjelman tähti. Sekä kilpailijat että yleisö jonottavat kuukausitolkulla päästäkseen esiintymään Tosihemmoissa tai Napakympissä. Suomalaisista parisuhdevisailuista Tuttu juttu on ainoa, jossa tavallisten ihmisten rinnalla kilpailijoina esiintyy kuuluisuuksia. Tutun jutun suosiota selittäneekin se, että ohjelman välityksellä yleisö pääsee tirkistelemään julkisuuden henkilöiden intiimiä yksityiselämää. Veijo Hietala on esittänyt, että "paritusleikkien suosion kasvu liittyy todennäköisesti samaan "todellisuushysteriaan" kuin muukin tosielämäohjelmisto" (Hietala 1994, 41). Erilaiset terapeutit tunnustusohjelmat (Ricki Lake -shown tyyliin), joissa osallistujat paljastavat julkisesti yksityisimpiä tuntojaan, ovat todella saaneet suosiota Suomessakin viime vuosina. Tämän päivän televisio toimii terapeutitena välineenä, ja siinä esitettyihin ihmiskohtaloihin voi kukin katsoja heijastaa omat toiveensa ja pettymyksensä (vrt. White 1992).

Tunnustusten sisältö parisuhdevisailuissa liikkuu arkisella tasolla, ja ainakin suomalaisissa ohjelmissa juontajien tehtäväksi jää rupattelun ylläpitäminen ja ohjelmiin kuuluvan sukupuolten välisen jännitteen korostaminen; suomalaiset kilpailijat ovat vaisuja ja enimmäkseen epäseksuaalisia. Ohjelmat ovat siis pääasias- sa juontajiensa ja ohjelmakonseptiensä (ja kulttuuristen itseäänselvyyksien) näköisiä.

Aktiiviset Tosihemmot

Nuorille suunnattu Tosihemmot on ainoa suomalainen parisuhdevisailu, joka jo asetelmaltaan pelaa tutuilla hierarkkisilla stereotyyppioilla; kilpailuun osallistuu kaksi aktiivista poikaa, jotka ovat järjestäneet treffit ohjelmaan osallistuville kolmelle tytölle (ohjelma onkin suora kopio amerikkalaisesta vastaavasta, eikä se syystä tai toisesta ole saavuttanut samanlaista suosiota kuin muut Suomessa esitettävät parisuhdevisailut). Ohjelma alkaa graafisesti tehdyllä tunnusosuudella, joka on täynnä seksuaalisuuden symboleja: kukkia, mehiläisiä, eksoottisia hedelmiä, laukkaavia hevosia. Symboleilla luodaan kuva miehen ja naisen erilaisista ja

toisiaan täydentävistä seksuaalisuuksista: mies tunkeutuu ja nainen ottaa vastaan. Tarinana Tosihemmot on valloittustarina, jossa kaksi miestä taistelee haluamansa naisen suosiosta. Esteinä miehisen halun täyttymykselle ovat toisaalta miespuolinen kilpailija ja toisaalta naisten asettamat vaatimukset. Kuten juontaja Kari Salmelainen asian ilmaisee: "Kaksi miestä taistelemassa pisteistä ja ihanasta matkaseurasta."

Tosihemmoissa sukupuolten välisiä eroja rakennetaan huomiota herättävän johdonmukaisesti. Ohjelman asetelmaan kuuluu, että tytöt istuvat valmiina studion sohvalla odottamassa myöhemmin saapuvia poikia. Juontaja kuvaa tilannetta osuvasti: "Nyt odotetaan vaan näitä hirmukarjuja". Odottavien tyttöjen luokse saapuvat pojat, jotka juontajan sanojen mukaan taistelevat, seikkailevat ja touhuavat. Myös juontajan sanattomat viestit kertovat sukupuolten välisistä eroista: tyttöjen kanssa puhuessaan juontaja istuu tyttöjen välissä sohvalla tai heidän yläpuolellaan pöydällä ja puhuu vienolla, pehmeällä äänellä imitoiden "femiiniisiä" eleitä. Poikien saapuessa studioon juontaja nousee seisomaan, puristaa kätensä nyrkkiin, karjahtelee ja läimäyttelee poikia "maskuliinisesti" hartioille. Juontajan liioitellun stereotyyppinen käyttäytyminen ei yleensä saa vastakaikua kilpailijoilta, jotka sopeutuvat ohjelmakonseptin odotuksiin vaimeasti hymyillen.

Tytöt ovat Tosihemmoissa puhtaasti miehisen katseen ja halun kohteita. Juontaja kiittelee tyttöjä, jotka ovat kiinnittäneet huomiota ulkonäköönsä ja pukeutumiseensa ja esittää näin käsityksensä "naisellisuudesta". Poikien ulkonäköön juontaja kiinnittää vain vähän huomiota, yleensä silloin, kun pojat ovat jollain tavoin "poikkeavia" (käyttävät esimerkiksi korvakorua). Ulkonäköön liittyvä sukupuolijako noudattaa kulttuuriimme kuuluvaa ajatusta, että naiset kiinnittävät enemmän huomiota ulkonäköönsä kuin miehet. Ohjelmaan kuuluu myös se, että naisen ulkonäköä voi vapaasti kommentoida tyyliin: "Hyvin ruskettunut ja ihanan lyhyt kesämekko." Miehillä vastaava kommentti kuuluu ainoastaan: "On meillä tyylikkääst miehetkin." Ainoastaan hegemonisesta maskuliinisuudesta "poikkeavat" miehet saavat kuulla yksityiskohtaisia huomautuksia ulkonäöstään: "Hei mikä toi sun kauhee rintakoru on mitä se tarkoittaa?" Tosihemmoissa juontaja tuntuuikin olevan erityisen tarkka hegemonisten sukupuolikuvien toteutumisesta.

Ennen ohjelman nauhoitusta juontaja on käynyt tyttöjen kanssa läpi sitä, mitä treffeillä on tapahtunut. Keskustelu perusteella juontaja on kirjoittanut muistiin lauseita, jotka poikien on osattava yhdistää oikeaan tyttöön. Lauseiden on tarkoitus olla mahdollisimman kaksimielisiä esimerkiksi seuraavaan tapaan:

"Tää on sulle varmaan tarpeeksi suuri."

tyttö: "Tää liittyy paidan lainaamiseen jouduin lainaamaan yöpaidan korviketta niin pyysin t-paitaa lainaks."

juontaja: "Niin kun sä olit yötä sitten A:lla ja... sul jäi kaikki vehkeet kotiin."

Se oli tarpeeksi suuri... se t-paita. Varmistetaan vaan ettei jää tämmöst epäselvää."

Juontaja osoittaa sanansa usein studioyleisölle, jonka tehtävä on taputtamalla ja hurraamalla kannustaa kilpailijoita entistä hurjempaan eroottisiin tunnustuksiin. Oleellista Tosihemmoissa on, että poikien seksuaalisuutta korostetaan, kun taas tyttöjen seksuaalisuus on minimoitu. Tyttöjen tehtävä on palauttaa sekä juontaja että pojat eroottisesta maailmasta arkisemmalle ja "viattommammalle" tasolle. Tulkitsemme tämän siten, että ohjelmassa tytöt asetetaan perinteiseen naisen rooliin, epäseksuaaliseen ja äidilliseen hoivarooliin. Tosihemmoissa tytöt siis asetetaan kahteen ristiriitaiseen rooliin; toisaalta he ovat miehisen halun kohteita ja siten avoimesti seksuaalisia, toisaalta toiminnan tasolla heidän seksuaalisuutensa on minimoitu (ikuinen madonna-huora -ristiriita?).

Ohjelman toisessa osassa juontaja esittelee tyttöjen mielikuvia pojista, ja pojat

yrittävät vuorotellen päätellä, kumpaan mielikuvat viittaavat. Kysymykset voivat olla esimerkiksi seuraavanlaisia:

”Kumpi teistä uskoo luontaistuotteisiin?”

tyttö: ”J:lle tultiin tarjoamaan sellasii tippoja, jotka lisäävät vireyttä.”

juontaja: ”Ne tipat on täällä. Tätä kun heittää kiukaalle niin kyllä toimii aamulla. En oo vielä kokeillu.”

Mielikuvilla neuvotellaan miehekkään käyttäytymisen rajoista, sillä osa mielikuvista vihjaa selvästi ”epämiehekkääseen” käyttäytymiseen kun taas osa noudattaa konventionaalista (ja hegemonista) maskuliinisuuskäsitystä. Miehenä juontaja asettuu väliin kilpailemaan poikien kanssa ja todistelemaan omaa seksuaalista vireyttään. Rakenteellisesti tässä osassa korostetaan toisaalta poikien yksilöllisyyttä ja keskinäistä erilaisuutta ja toisaalta tyttöjen keskinäistä solidaarisuutta ja ”feminiinisiä” ihmissuhdetaitoja³.

Tosihemmot on rakenteeltaan ja pääosin sisällöltäänkin hyvin tarkasti rakennettu ohjelma. Kaikki kilpailun kuluessa esitettävät lauseet ovat etukäteen suunniteltuja ja lisäksi juontaja lukee ne valmiiksi kirjoitetuilta korteilta. Juontajan johdolla Tosihemmoissa rakennetaan kulttuurisia ihannekuvia naisesta ja miehestä. Kilpailijat ovat voineet vaikuttaa esitettyihin lauseisiin ennen ohjelmaa, mutta oletettavasti sekin on tapahtunut juontajan määrittelemien sääntöjen rajoissa.

Tosihemmojen viimeinen vaihe, jossa pojat valitsevat itselleen matkakumppanin, on rakenteeltaan ohjelman vapaamuotoisin. Jotkut kilpailijoista ovatkin käyttäneet tilaisuutta hyväkseen ja esittäneet ohjelmaan sopimattomia kommentteja, esimerkiksi:

poika: ”Mul on tullu niin paljon puukkoo selkään et mä lähenki S:n (poika) kanssa.”

juontaja (vihaisesti): ”Ettekä lähe kun nyt unohda se!”

Homoseksuaalisuus on Tosihemmoissa aihe, jonka juontaja eksplisiittisesti kieltää. Muitakin ”kapinallisia” parinvalintoja kilpailijat ovat Tosihemmoissa tehneet. Yhdessä ohjelmassa voittanut poika halusi valita matkakumppanikseen tytön tuoman Börje-marsun, ja yhdessä lähetyksessä yksi tytöistä esitti tyhjän valintakortin eli kieltäytyi valitsemasta kumpaakaan poikaa matkakumppanikseen. Näihin valintoihin juontaja ei kuitenkaan kiinnittänyt huomiota, sillä ne eivät rikkoneet Tosihemmojen heteroseksuaalista ideologiaa. Tulkitsen juontajan esittämän ehdottoman kiellon siten, että koska kilpailijoina on nuoria, ei vielä vakiintuneita ihmisiä, heitä tulee erityisesti ohjata kulttuurisesti hyväksytyyn käyttäytymiseen, jonka viime kädessä määrittelee juontaja. Tosihemmot ei ole asetelmaltaan niin yksiselitteisen ja ilmeisen heteroseksuaalinen ohjelma, että siinä voisi turvallisesti esittää vihjauksia ”rikkomuksiin” heteroseksuaalisessa matriisissa (vrt. White 1992, 80).

Tosihemmot esittää sukupuolet johdonmukaisesti vastakkaisina, komplementaarina ja toisensa poissulkevinä. Heteroseksuaalisuus on ohjelman ääneen lausuttu normi. Kaikki tämä viittaa siihen, että kysymyksessä on jonkinlainen kulttuurisesti hyväksytyn (tai juontajan hyväksymän) parisuhteen opetusohjelma, joka on sukupuolipolitiikaltaan hyvin konservatiivinen. Konservatiivisuutta ja hierarkkisuutta lisää se, että juontaja on kilpailijoita huomattavasti vanhempi ”isähahmo”.

Tasa-arvoista parinvalintaa?

Napakympissä tavoitteena on vastakkaista sukupuolta edustavan ihanneparin valinta. Ohjelman alussa esiintyvät naaraan ja uroksen symbolit ja taustalla vilahtelevat palmu- ja drinkkikuvat kertovat, mistä on kysymys: tavoitteena on saattaa naispuolinen ja miespuolinen kilpailija yhteiselle (ulkomaan)matkalle. Samalla tulee selväksi, että sukupuolijako on ehdoton ja selkeä, toisin sanoen naiset ja miehet on tunnistettavasti erotettu toisistaan. Kilpailussa on kaksi jaksoa, joista toisessa neiti x valitsee itselleen matkakumppania herroista a, b ja c, ja toisessa herra x valitsee matkakumppania neideistä a, b ja c.

Seksuaalisuutta säädellään ja ohjataan ohjelmissa monin eri tavoin. Napakymppiin osallistuvat on huolella etukäteen valittu siten, että kilpailijoiden iät, taustat ja ammatit vastaavat mahdollisimman hyvin toisiaan. Tällä tavoin estetään "epäsopivien" pariin muodostuminen ja tietenkin eliminoidaan kilpailijoiden pahimmat mokaukset. Kilpailijat ovat useimmiten tulleet mukaan ohjelmaan jonkun ulkopuolisen lähettämänä, tavallisimpana kannustajana on porukka työpaikalta. Ilmiön voi Bonnerin mukaan tulkita sosiaalisesti kontrolliksi; ympäristö määrittelee sen, milloin olisi aika mennä naimisiin tai ainakin aloittaa vakava seurustelu (Bonner 1992, 242-244).

Napakymppi on alkuasetelmaltaan Fisksen esittämällä tavalla tasa-arvoinen, saavathan sekä naiset että miehet valita itselleen parin ja esittää toivomuksia ihannepartnerilleen. Ohjelmaan on vakiintunut "napakymppikysymysmalli", minkä vuoksi suuri osa kilpailijoiden kysymyksistä perustuu tuttuihin ja turvallisiin sukupuolirooleihin. Kilpailijoiden ja juontajan (ja yleisön) välinen vuoropuhelu perustuu yhteiseen sopimukseen siitä, minkälaisia ovat kulttuurinen ihannenainen ja ihannemies.

neiti x: "Millä yllätät minut?"

Kari Salmelainen: "Nyt se tuli sieltä."

herra c: "Joku hieno ravintolailta ois aina paikallaan."

Kari Salmelainen: "Naistentanssit ja sitten häivyvät."

(Yleisö taputtaa)

herra x: "Joudut juhlien järjestäjäksi. Pärjäätkö yksin vai pyydätkö apua pitopalvelulta?"

neiti b: "Rahallahan pääsis helpolla pitopalveluun mutta kyllä se taito löytyy."

(Yleisö taputtaa)

Ohjelmassa esitetyt kysymykset on usein tarkoitettu humoristisiksi, minkä vuoksi niissä ehkä leikitelläänkin kulttuuriseen ymmärrettävyyteen perustuvilla stereotyyppioilla. Hauskimmat tai ainakin yleisöltä eniten taputuksia saavat kysymykset uusintavat kaavamaisia käsityksiä naisista tuhlailevina ja turhamaisina olentoina ja miehistä epäsiisteinä, kalsarit kerran vuodessa vaihtavina, huolenpitoa kaipaavina ressuina, jotka tosin ovat vastuussa perheen taloudesta. Ohjelma on seuraleikki, jonka säännöt ovat kaikkien osallistujien ja katsojien tiedossa, ja jota myös pelataan sääntöjen mukaan. Kiinnostavampaa kuin se, mitä kilpailijat todella tarkoittavat ja ajattelevat ohjelmissa esiintyessään on se, millä tavoin nainen ja mies ohjelmissa representoidaan ja minkälaisia kulttuurisia merkityksiä sukupuoliin liitetään.

Myös Napakympissä huomiota kiinnittää Kari Salmelaisen naiseen kohdistuva työttömyys ja miehiin kohdistuva herroittelu. Nimittelyä juontaja vielä saattanee sannaattoman viestinnän keinoilla: naisia hän lähestyy sipsutellen pikkusormi pystyssä ja puhuu heille keinotekoisella korkealla äänellä, kun taas miehet kohtaavat reip-

paasti astelevan, olalle läimäyttelevän Salmelaisen. Oikeat naiset ovat nättejä ja viehättäviä ja heidän partnerinsa vuorostaan tyylikkäitä ja komeita. Juontajan esittämät kommentit perustuvat paitsi sukupuolten väliseen eroottiseen jännitykseen myös ajatukseen kahdesta olemuksellisesti toisistaan poikkeavasta sukupuolesta. Napakymppissä käytettävistä puhetavoista käy ilmi, että naisuus ja mieheys ovat kulttuurisia käsitteitä, joiden rajojen oletetaan olevan kaikkien tiedossa. Esimerkiksi herra x:n esittämän kysymyksen ”Oletko pikkutarkka, puututko sillee...” juontaja täydentää: ”...niinku normaali nainen. Millon oot niuhottanu enemmän kun ois tarvinnu?” Lauseeseen sisältyy miehinen pelko siitä, että nainen ”luonnollisella” pikkutarkkuudellaan rajoittaa ja hoivaa miestä liikaa.

Napakymppi toimii näennäisesti kilpailijoiden ehdoilla, sillä ohjelmassa esitetyt kysymykset ovat kilpailijoiden itsensä valmistamia ja esittämiä. Juontajalla on kuitenkin selkeät käsitykset sukupuoliolemuksesta, eikä hän epäröi niitä esittää:

herra x: ”Miten reagoit, jos kynsien alle joutuu multaa?”

neiti c (trukkikuski): ”Emmä kai sitä multaa säiky ku saattaa mulla töissä mennä ihan öljyy kynsien alle.”

juontaja: ”Jaa että sul on sellanen homma että töissä sitä puristetaan.”

herra x: ”Osaatko kutoa ja parsia vai joudunko opettamaan sinua?”

neiti c: ”Mä annan sen homman ihan sulle.”

juontaja: ”Se sano että se antaa sulle.”

Esimerkeissä juontaja ohittaa naispuolisten kilpailijoiden yrityksen vastustaa perinteistä naiseuskäsitystä ja esittää sen sijaan vastauksille oman seksiin liittyvän tulkintansa. Juontaja pitää yllä seksuaalista tunnelmaa myös ilmaisemalla oman kiinnostuksensa kilpailuun osallistuvia neitejä kohtaan, varsinkin jos neidit sattuvat olemaan nuoria ja kauniita:

juontaja neiti b:lle: ”Tuota hei, mä en tiedä mitä mä tähän sanon mut jos teillä menee siellä jotenkin huonosti niin soitteliteko mulle?”

Tasa-arvoisesta alkuasetelmasta huolimatta Napakymppistä jää parinvalinnan tapahduttua sellainen kuva, että juontaja ja muut miehet ovat kilpailun aktiivisia osapuolia, ja naiset ovat studiossa heidän viihdyttämisekseen. Ohjelman juontaja on niin selkeästi samastunut miespuolisiin kilpailijoihin, että hän joskus jopa unohtaa, että sekä kilpailun osanottajina että katsojina on myös naisia: ”Eikö oo hienoo suomalaiset tv:n katsojat meil on ihaniä tyttöjä täällä koko ajan että laittaa vaan kortteja tulemaan tänne MTV:n studioon pojat täällä on ihania tyttöjä.”

Vapaamielinen vakiintunut pari

Tutussa jutussa kilpailuysikkönä on naisen ja miehen muodostama pari. Kilpailun sukupuolijako on siis jo asetelmaltaan komplementaarinen ja vastakkainen, sillä kilpailun perusyksikkö koostuu kahdesta toisiaan täydentävästä sukupuolesta. Kilpailijat ovat pääsääntöisesti heteroseksuaalisessa avioliitossa eläviä pareja, muutama avopari on ohjelmassa esiintynyt.

Ohjelma alkaa romanttisella oletuksella ihmisen (ja parisuhteen) elämänkaaresta, kun hempeän ruusukuvioisella sohvalta istuvat juontajat selaavat kilpailijoiden mukanaan tuomia valokuva-albumeita. Kuvat noudattavat pääsääntöisesti kaikille tuttua perhealbumin kaavaa: lapsuuskuva, seurustelukuva, kihlajaiskuva, hääkuva, omat lapset ja lasten juhlat, lapsenlapset ja heidän vastaavat juhlansa. Tutussa jutussa huomio kiinnittyykin romanttiseen ajatukseen parisuhteen pysy-

vydestä. "Te ootte ollu yli kaksikymmentä vuotta yhdessä ja te kaksikymmentä-seitsemän. Se on hienoa, että ihmiset on niin kauan sen yhden ja saman ihmisen kanssa et liian helposti annetaan periksi eikö", toteavat juontajat Joel Hallikainen ja Timo Koivusalo yhdestä suusta.

Tutussa jutussa keskeinen teema on työnjako parisuhteessa, ja pisteitä kerää eniten se pari, joka tuntee toisensa parhaiten. Suomalaisessa Tutussa jutussa ollaan kiltillä linjalla; amerikkalaisissa vastaavissa kilpailuissa huomion keskipisteenä ovat pariskunnat, joilla on eniten väärinymmärryksiä ja erimielisyyksiä. Tutussa jutussa ei naisen ja miehen olemuksillisilla eroilla ja ikuisella ristiriidalla herkutella, vaan pariskunnalta odotetaan keskinäistä yhteisymmärrystä.

Tuttu juttu perustuu kilpailevien pariskuntien todellisiin kokemuksiin, jolloin myös sukupuoliroolit ovat vaihtelevampia kuin ohjelmissa, joissa vasta etsitään ihanneparia. Kilpailijoilla on muihin parisuhdevisailuihin verrattuna aktiivinen rooli ohjelmassa syntyvän sukupuolikuvan rakentamisessa, sillä pariskunnan vastauksista voi välittyä joko stereotyyppinen tai konventioita rikkova sukupuolten välinen työnjako:

"Nappaileeko vaimo vinkkejä naistenlehdistä? Sisustusvinkkejä vaatejuttuja selaako se nämä luettelot sillä silmällä et tos ois mulle?"

mies: "Joo kyllä se on kova sisustamaan. Verhot vaihtuu harva se päivä mun huoneessa."

vaimo: "Joo sisustusvinkkejä."

"Missä te teette sitä mielellänne?" tai "Onko erotiikka jännempää ennen vai jälkeen sänkyynmenon" kuuluvat Tutun jutun tunnustukselliset kysymykset, joilla ilmaistaan, että seksi kuuluu oleellisesti vakiintuneeseen parisuhteeseen. Ohjelmassa pariskunnat voivat tunnustaa seksielämänsä yksityiskohtia niin pitkälle kuin julkisesti uskaltavat. Rohkeimmissa tunnustuksissa sitä on tehty Datsunin takapenkillä tai mökillä takkatulen ääressä.

Kiinnostavaa on, että vakiintuneiden pariin visailussa molempien sukupuolten aktiivinen seksuaalisuus on eksplisiittisesti esillä. Mimi White on tulkinut ilmiön siten, että perinteisen ydinperheen perustana vakiintunut parisuhde toimii laillistetun seksuaalisuuden instituutiona (White 1992, 55). Mielestäni tämä tulkinta selittää myös Tutussa jutussa esiintyvän vapautuneen puheen seksuaalisuudesta.

Ohjelman lopussa juontajat palaavat korostamaan ohjelman romanttista sisältöä muun muassa huomautuksella: "Pussatkaa kaikki toisianne". Niille kilpailuun osallistuville pareille, jotka eivät vielä ole naimisissa, juontajat toteavat: "Menkää naimisiin ja tehkää lapsia!" tai "Menkää naimisiin ja tehkää toisistanne anoppeja ja vävyjä ja kaikkia mahdollisia." Tarkastelemistani parisuhdevisailuista Tutussa jutussa avioliittoa pidetään selkeimmin parisuhteen päämääränä (vrt. Bonner 1992).

Tutussa jutussa keskeiseksi nousee perheinstituution ja pysyvyyden merkitys ihmisten välisissä parisuhteissa. Erilaisilla sukulaisuussuhteita kuvaavilla nimityksillä henkilöt asetetaan omille paikoilleen sukupuolijärjestelmässä (vrt. de Lauretis 1987, 5). Samalla korostuu oletus pysyvän parisuhteen ja perheen (reproduktiivisesta) heteroseksuaalisuudesta, sillä homoseksuaalisia pareja ei Tutussa jutussa ole ainakaan tähän mennessä esiintynyt. Tutun jutun juontajat ovat kuitenkin ohjelmassa silloin tällöin viitanneet homo- ja lesboseksuaalisuuden mahdollisuuteen esimerkiksi seuraavaan tapaan:

juontaja naiselle: "Jos tuo sun äijä olis nainen olisko se sun mielestä silti seksikäs?"

nainen: "Olis joo olis se oikeen seksikäs nainen."

Aikaisemman tutkimuksen valossa ei ole yllättävää, että viittaus homoseksuaalisiin suhteisiin tulee esille nimenomaan vakiintuneiden parien Tutussa jutussa. Havainto ainoastaan osoittaa todeksi Mimi Whiten esittämän ajatuksen, että konventionaalisia sukupuolikäsityksiä voi turvallisesti rikkoa ainoastaan silloin, kun ”poikkeavan” käyttäytymisen mahdollisuudet on jo alunperin rajattu pois (White 1992, 80).

Muihin tarkastelemiini visailuihin verrattuna Tutun jutun juontajat Joel Hallikainen ja Timo Koivusalo esiintyvät ”sukupuolineutraalisti”; he eivät esiintymisellään ja puhetavoillaan ilmennä (tai parodioi) sukupuoliin liitettyjä stereotyyppioita. Myöskään kilpailijoiden olemuksiin tai ulkonäköön juontajat eivät kiinnitä huomiota samalla tavoin kuin muita visailuja juontava Kari Salmelainen. Tutussa jutussa on sukupuolirepresentaation osalta käytössä neuvotteleva lähestymistapa; juontajat ja kilpailijat osoittavat joskus hyvinkin selvästi sukupuolikategorioiden keinotekoisuuden, vaikka ovatkin ymmällään siitä, kuinka asiaan tulisi suhtautua:

”Kumman maku ratkaisee kun teette kodissa sisustusvalintoja?”

nainen: ”Mies käyttää naisen taktiikkaa hän antaa mun kuvitella että mä teen ne ratkasut mut hän tekee ne kuitenkin.”

juontaja: ”Elikä K. (mies) onkin nainen.”

nainen: ”Joo joo hän käyttää naisen logiikkaa.”

juontaja: ”Just tollasii ne naiset on. Tyypillinen.”

mies: ”Emmä nainen oo mä oon vääräkielinen vaan, mut ehkä se on sama asia. Svedu-pelle.”

Erilaiseksi parisuhdevisailuksi Tutun jutun tekee myös se, että ohjelman juontajat esiintyvät toisilleen läheisinä ja vitsailevat omasta kiinteästä parisuhteestaan:

Joel Hallikainen: ”Sul on puuteria rinnuksilla.” (pyyhkii Timo Koivusalon takkia)

Timo Koivusalo: ”Mä oon halannu yleisöä sä oot kateellinen vai.”

Joel Hallikainen: ”No meil on tää työpaikkaromanssi.”

Tutun jutun juontajien vitsailusta voi esittää ainakin kaksi tulkintaa. Toisaalta he luovat sillä hegemonisesta maskuliinisuudesta poikkeavaa miesten välistä läheisyyttä, joka syntyy siitä, että he kohdistavat toisilleen eroottisiakin vihjailuja. Toisaalta vitsailun voi tulkita liittyvän hierarkkiseen sukupuolijärjestelmään, sillä Tutussa jutussa vitsien kertojana on nimenomaan miesjuontajapari, joka tällä tavoin rakentaa välilleen miesten keskinäistä solidaarisuutta.

Kiinnostavaa Tutussa jutussa on, että juontajat vitsailevat samalla tavoin pääasiassa ohjelmassa esiintyville miespuolisille kilpailijoille ja rikkovat tällä tavoin muissa parisuhdevisailuissa esiintyvää selkeää miehisen halun kohdistumista naispuolisiin kilpailijoihin. Välillä Tuttu juttu on jopa lähellä heteroseksuaalisen järjestyksen paljastamista ainoastaan yhdeksi mahdolliseksi järjestykseksi, ei ainoaksi eikä välttämättömäksi.

Sukupuolen tunnistamisen tärkeys

Analyysin tuloksena olen päätenyt jokseenkin kummalliseen johtopäätökseen: sukupuolipolitiikaltaan edistyksekkäin on parisuhdevisailu, jonka osanottajat ovat heteroseksuaalisessa suhteessa eläviä aviopareja. Johtopäätös perustuu ajatukseen siitä, että edistyksekkäin sukupuolipolitiikka purkaa sukupuolidikotomiaita ja rikkoo ”itsestäänselvyyksinä pidettyjä nykyaletuksia siitä, kuinka sukupuolten, ruumiiden ja seksuaalisuuksien ajatellaan liittyvän toisiinsa naisellisuuden, mie-

hekkyyden, dikotomisesti erilaisten ruumiiden ja heteroseksuaalisuuden välityksellä” (Juvonen 1995, 16). Tutun jutun edistyksellisyys siis perustuu siihen, että dikotomioiden rikkoutuminen toteutuu edes osittain, kun taas parinmuodostusohjelmissa naiset ovat naisia ja miehet miehiä, ja siltä väliltä on vaikea olla mitään.

Kiinnostavaa joka tapauksessa on havaita, että näinkin samantyyppisten ohjelmien sukupuolirepresentaatioissa on selvästi havaittavia eroja. Havainto osoittaa, että naisen ja miehen väliset erot eivät ole itsestäänselviä vaan niitä rakennetaan ja vahvistetaan erilaisilla representaation keinoilla. Havainto osoittaa myös, että ”todellisuus” on fiktiivinen käsite: ”Sukulaiskäsitteidensä ”totuuden” ja ”merkityksen” tapaan myös ”todellisuus on fiktiota, jota kulttuurisen esittämisen tavat tuottavat. Todellisuus on rakennelma, joka saa muotonsa ja vakiintuu diskursiivisen toiston avulla... Representaatio tuottaa sosiaalisia suhteita ja käytävissä olevia subjektiivien muotoja.” (Linker 1995, 209.) Keskeinen ihmetyksen aihe on se itsepintaisuus, jolla ohjelmissa pidetään kiinni todellisuudesta, joka niin kyseenalaistamattomasti rakentuu kahden vastakkaisen sukupuolen varaan.

Viihdeohjelmien parissa viihtyminen perustuu tuttuuteen ja turvallisuuteen, joiden yksi edellytys on, että niissä esitetyt sukupuolet ovat tunnistettavissa selkeästi naiseksi tai mieheksi. Esimerkistä käy viime kesänä televisiossa esitetty Amatonia -ohjelma, jonka juontajista Yazkan sukupuoli herätti hämmennystä katsojien keskuudessa. ”Meillä on ollut palautepuhelimessa hirveesti viestejä, ja ihmiset pohtii oonks mä kimma vai kundi. Niillä on ihan selkee tarve saada tietää. Yks soittaja sanoi, että jos toi Yazka on jätkä niin se on hintti, mutta jos se on muija, niin se on tosi jees”, kertoo Yazka Seta-lehden haastattelussa (Jättömäki 1995, 19). Yleisötutkimuksen kannalta katsojien reaktiot ja tulkinnat voisivat olla antoisa tutkimuskohde.

Nancy M. Henley on pohtinut kiinnostavaa kysymystä, miksi henkilön tunnistaminen sukupuoleltaan joko naiseksi tai mieheksi on meille niin tärkeää. Hänen mukaansa se johtuu ensisijaisesti siitä, että haluamme itse käyttäytyä keskustelukumppanimme kohtaan ”oikean” sukupuolen mukaisesti. Hämmennymme, jos emme tiedä kumman sukupuolen kanssa olemme tekemisissä. (Henley 1977, 93.) Henkilön käyttäytymisen ja olemuksen hyväksyminen riippuu paljolti siitä, kumpaa sukupuolta hän on (tai kummaksi sukupuoleksi hänet eleidensä, habituksensa, äänenkäyttönsä ja pukeutumisensa perusteella tunnistetaan). Kiinnostava kysymys on edelleen, miksi sukupuolella ja seksuaalikäyttäytymisellä on niin suuri merkitys maailman jäsentymisen kannalta.

Michèle Barrett pitää perhettä keskeisenä sukupuolta rakentavana järjestelmänä, jossa vakiinnutetaan ja uusinnetaan sekä miehisyiden ja naisellisuuden kategorioita että vahvistetaan ”asianmukaiset” erotiikan muodot (Barrett 1985, 56). Parisuhdevisailuja tarkastellessani olen halunnut erityisesti kiinnittää huomiota siihen, minkälaisia ”todellisuutta” ne rakentavat, sillä olen vakaasti sitä mieltä, että media voi niin viihde- kuin asiaohjelmiensa sukupuolirepresentaatioilla joko vahvistaa tai kyseenalaistaa niitä tapoja, joilla esimerkiksi ”luonnollinen” sukupuoli ja sukupuolten välinen suhde kulttuurissamme esitetään.

Tarkastelemissani parisuhdevisailuissa käytetty kieli osoittaa, että sukupuolesta on jatkuvasti neuvoteltava; nainen, mies, hetero ja homo ovat olemassa siinä määrin, kun niistä puhutaan. Judith Butler on esittänyt, kuinka myös ”normaali” sukupuoli tehdään ja kuinka vallitsevat käsitykset naiseudesta ja mieheydestä ovat seurausta jatkuvasta imitaatiosta ja normien rituaalisesta toistosta. ”Mies” ja ”nainen” muodostuvat performatiivisissa teoissa. (Butler 1990, 25; 134-141.)

Napakympin alkutaipaleella kymmenen vuotta sitten ohjelmaa pidettiin arveluttavan rohkeana siinä esiintyvän ”eroottisen pohjavireen” vuoksi. Aikoinaan suomalainen Napakymppi varmasti olikin Fiskin mainitsemalla tavalla edistyksellinen uudenlaisen seksuaalisen rohkeutensa vuoksi. Tänä päivänä harva hätkähtää juontajan härskeistäkään vitseistä tai ohjelmaan kuuluvasta julkisesta pari-

tuksesta. Kymmenen vuoden takainen hyväksytyn sukupuolikäyttäytymisen ”todellisuus” on historiaa, seksuaalisuuteen aikoinaan liitetyt tabut ovat hävinneet ja tilalle on tullut uusia. Tosihemmoissa ja Napakymmissä sukupuolistereotyyppiolla leikitellään jopa rohkeasti – ehtona tosin on, ettei sukupuolenmukaisen käyttäytymisen rajoja sekoiteta (feminiinisiä piirteitä osoittavat miehet ja maskuliiniset naiset palautetaan vitsailun avulla ruotuun).

Tällä hetkellä hyvin ajankohtainen keskustelu homoseksuaalisten suhteiden ”hyväksymisestä” on jossain määrin ulottunut jopa miljoonan katsojan parisuhdevisailuihin. Juontajat ovat joutuneet ottamaan kantaa kysymykseen homo- tai lesboparien esiintymisestä heidän ohjelmissaan. Tämänkaltaisen ohjelman juontamisesta Kari Salmelainen on kieltäytynyt vetoamalla yleisön reaktioihin. Paris kunta Hallikainen-Koivusalo on ilmoittanut avaavansa ovet ohjelmaan myös muille kuin heteropareille ja esittänyt jopa saavansa tällä tavoin mahdollisesti uusia katsojia. Tämän voisi tulkita esimerkiksi siten, että kulttuurissamme ollaan valmiita antamaan paikka jo vakiintuneille heteroseksuaalisesta ydinperheestä poikkeaville pareille, mutta ”poikkeavan” parinmuodostuksen kannustamiseen ei vielä olla kypsiä. Ehkä kymmenen vuoden kuluttua? Edistykellisyysden seuraava askel olisi se, ettei tällaiseen (tai muutenkaan perinteisiä sukupuolikuviota sotkevaan) pariskuntaan kiinnitetäsi mitään erityishuomiota. Tietenkin on muistettava, että kamppailu katsojaluvuista ei houkuttele ohjelmantekijöitä rikkomaan sukupuolijärjestelmän rajoja, eikä radikaalius sen vuoksi ehkä sovi MTV:n ohjelmistosuunnitelmiin. Mutta entä Yleisradion jokaiselle jotakin -politiikkaan?

Sukupuolikategoriat uusiksi?

Sukupuolikysymyksen ei välttämättä tarvitse olla yltiöpäisen vakava kysymys, vaikka se luonteeltaan onkin suureksi osaksi poliittinen. Representaatioilla ei tarvitse etsiä oikeita tai vääriä sukupuolikuviota, vaan kiinnostavaa on lähinnä se, mikälaista ”todellisuutta” tai ideologiaa representaatiot ilmentävät. Kysymys kuuluu tosin sanoen: miksi representaatiot ovat sellaisia kuin ovat? Representaatioiden haltuunotto, siis feminiinisuuden tai maskuliinisuuden tietoinen korostaminen on ollut viimeaikaisen feministisen tutkimuksen kohde, ja esimerkiksi Vibeke Pedersen on esittänyt, että tietoisesti feminiinisytydellään leikittelevät televisio-ohjelmien juontajat ovat asiallisia kollegoitaan huomattavasti edistykellisempiä (Pedersen 1993). Samansuuntaiseen tulokseen on päätyntä Kaarina Nikunen Alma ja Doris -televisio-ohjelman tarkastelussa (Nikunen 1994, 14-21).

Voisiko parisuhdevisailujen liioittelevät sukupuoliesitykset sitten tulkita karnevalistiseksi parodiaksi? Mielestäni ei, sillä ohjelmien muuttuminen ymmärrettäväksi parodioiksi edellyttäisi ainakin sitä, että kilpailijat olisivat mukana juonessa. Vasta silloin voisi puhua representaation haltuunotosta, joka on osuva ja käyttökelpoinen määritelmä vapauttavalle sukupuoliparodialle. Ero parodian ja vakavan representaation välillä on hiuksenhieno, mutta visailuohjelmien osalta olen taipuvainen kääntymään vakavuuden puoleen. Juontajien johdolla ohjelmat (erityisesti Tosihemmot ja Napakymppi) ja niiden sukupuolirepresentaatiot valitettavasti näyttävät ainoastaan kaavamaisen stereotyyppisiltä ja hierarkkisilta. Jos ohjelmista haluaa etsiä karnevalistista rooleilla leikittelyä, liittyy se lähinnä siihen, että tavalliset ihmiset pääsevät esiintymään televisiotähtinä. Tällä tavoin ohjelmissa sekoitetaan yksityisen ja julkisen rajoja. Rajat hämärtyvät myös, kun paris kunta tunnustaa intiimejä yksityisasiotaan julkisesti yleisön edessä. John Fiske onkin esittänyt, että parisuhdevisailut sekoittavat perinteistä lajityyppiä yhdistelemällä feminiinisiä ja maskuliinisiä tietoja ja taitoja (Fiske 1987; 1990).

Viestinnän tutkimuksessa on kiinnitetty entistä enemmän huomiota lajityyppi-rajojen sekoittumiseen ja siihen, ettei yksisukupuolista tekstiä olekaan (Curti

1988, 155-156). Jotkut viestinnän tutkijat ovat painottaneet myös sitä, kuinka esimerkiksi oletuksilla katsojien sukupuolesta tuotetaan ja uusinnetaan dikotomisia sukupuolikategorioita (Nightingale 1990, 25-36; Koivunen 1995, 53). Parin vuosikymmenen ajan on lajityyppitutkimuksissa kuitenkin etsitty pääasiassa naisellista (tai miehekästä) nautintoa, ehkä seuraavaksi voidaan ryhtyä etsimään sukupuoli-rajat ylittäviä nautintoja.

Samalla kun sukupuolirepresentaatioiden lukuisat vivahteet ovat entistä useamman tekstintutkimuksen kohde, olisi syytä kohdistaa katse ylipäättään tutkimuksessa käytettyihin sukupuoli-kategorioihin. Feminiinisuuden ja maskuliinisuuden käsitteet on monella tavalla osoitettu mielivaltaisiksi ja vähintäänkin monimutkaisiksi, mutta toisaalta vailla vastausta on edelleen oleellinen jatkokysymys: voisiko käsiteparin korvata jollakin muulla sen jälkeen, kun se empirisesti on osoitettu riittämättömäksi ja vaarana on sen liian johdonmukainen yhdistäminen biologisiin sukupuoliin (ainakin muualla kuin akateemisen tutkimuksen piirissä)?

Dikotomiohin perustuvan sukupuoli-järjestelmän kyseenalaistaminen ei ole mikään uusi ajatus, mutta sillä on seurauksia, joita ei välttämättä pidetä tervetulleina feministisessäkin tutkimuksessa. Suurimpana pelkona on feministisen tutkimuksen perimmäisen tarkoituksen, sukupuolten tasa-arvon edistämisen, unohtaminen. Niinpä sukupuoli-järjestelmää ja sen dikotomioita purkava tutkimus väkisinkin nousee marginaaleista; naisten välisiä eroja ovat korostaneet pääasiassa mustat feministit ja lesbot, eli ne, joiden kokemukset eniten eroavat valkoisen heteroseksuaalisen elämästä (ks. esim. Braidotti 1994). Samalla tavoin kuin feministisessä tutkimuksessa on viime aikoina puhuttu paljon siitä, että ei ole olemassa yhdenlaista naista, myös maskuliinisuuden tutkimuksessa on korostettu, että maskuliinisuus ei ole yksi ja kaikille miehille yhteinen (esim. Carrigan, Connell, Lee 1987; Sipilä 1994). Esimerkkinä alistetuista maskuliinisuuksista kirjoittajat mainitsevat esimerkiksi nuoret miehet ja homoseksuaalit (jotka todennäköisesti myös ovat kiinnostuneita dikotomioita purkavasta tutkimuksesta).

Sukupuolirajojen kyseenalaistamisessa ei loppujen lopuksi ole kysymys sukupuolen kieltämisestä tai unohtamisesta vaan entistä monipuolisemman "todellisuuden" myöntämisestä. "Kun ihmiset tutkivat vakavasti halujensa rakennetta, kun he löytävät erilaisia sosiaalis-seksuaalisia kerroksiaan ja pohtivat mihin he haluiltaan sijoittuvat, klassiset "naisen" ja "miehen" paikat eivät riitä" (Pulkinen 1993, 310). Tulevaisuuden viestinnän tutkimuksen haasteena voi pitää sukupuoli-kategorioita problematisoivien teorioiden soveltamista käytännön tutkimukseen niin lajityyppien, yleisöjen kuin ohjelmatekstienkin kohdalla.

Viitteet

1. Artikkelin perustuu kirjoittajan Helsingin yliopiston viestinnän laitoksella tekemään pro gradu -tutkielmaan "Suomalainen parisuhdevisailu – Sukupuolen tuottaminen Tosihemmoissa, Napakymppissä ja Tutussa jutussa".
2. Tutkielman aineisto koostuu kahdeksasta Tosihemmolähetyksestä, kymmenestä Napakymppistä ja kymmenestä Tutusta jutusta (vuosilta 1994 ja 1995).
3. Visailuohjelmia käsittelevässä artikkelissaan Fiske käyttää jaottelua "feminiinisiin" ja "maskuliinisiin" tietoihin ja taitoihin. Naisellisissa visailuissa tarvitaan perheeseen, ihmissuhteisiin ja kulutukseen liittyviä tietoja ja taitoja, kun taas akateemiseen faktatietoon perustuvat kilpailut ovat perinteisesti miehin visailutyyppejä. (Fiske 1987, 265-280.) Jaottelu perustuu pääasiassa ohjelmien osanottajien ja katsojien sukupuoliin. Ensimmäisessä artikkelissaan (1987) Fiske käyttää jakoa itsestään selvästi, mutta myöntää toisessa artikkelissaan jaon mielivaltaisuuden ja problemaattisuuden (Fiske 1990, 143).

Kirjallisuus

- Barrett, Michèle (1985)
Nykyajan alistettu nainen. Tampere: Vastapaino.
- Bonner, Frances (1992)
Confession Time: Women and Game Shows. Teoksessa Bonner, Goodman, Allen, Janes, King (toim.):
Imagining Women. Cultural Representation and Gender. Cambridge: Polity Press.
- Braidotti, Rosi (1994)
Nomadic Subjects. Embodiment and Sexual Difference in Contemporary Feminist Theory.
New York: Columbia University Press.
- Butler, Judith (1990)
Gender Trouble. Feminism and the Subversion on Identity. New York: Routledge.
- Carrigan, T., Connell, B., & Lee, J. (1987)
Hard and Heavy: Toward a new sociology of masculinity. Teoksessa M. Kaufman (toim.) Beyond patriarchy:
Essays by men on pleasure, power and change. Toronto: Oxford University Press.
- Curti, Lidia (1988)
Genre and Gender. Cultural Studies 2:2 (1988), 155-156.
- Fiske, John (1987)
Quizzical Pleasures. Teoksessa Fiske, John: Television Culture. Lontoo: Methuen & Co.
- Fiske, John (1990)
Women and Quiz Shows: Consumerism, Patriarchy and Resisting Pleasures. Teoksessa Brown, Mary Ellen
(toim.): Television and Women's Culture: The Politics of the Popular. Lontoo: Sage Publications.
- Foucault, Michel (1978)
The History of Sexuality. An Introduction. Harmondsworth: Penguin.
- Henley, Nancy M. (1977)
Body Politics. Power, Sex and Nonverbal Communication. New Jersey: Prentice Hall.
- Hietala, Veijo (1994)
Suomalainen televisio vuonna nolla(kaksi). Lähikuva (1994):4.
- Juvonen, Tuula (1995)
Ruumiita, sukupuoli ja hermafrodiitteja. Naistutkimus (1995):4.
- Jättömäki, Pia (1995)
Yazka on oppinut läksynsä. Z setalehti (1995):5, 16-21.
- Koivunen, Anu (1995)
Isänmaan moninaiset äidinkasvot. Turku: Suomen elokuvatutkimuksen seura.
- Lauretis, Teresa de (1987)
Technologies of Gender: Essays on Theory, Film, and Fiction. Indiana University Press.
- Linker, Kate (1995)
Representaatio ja seksuaalisuus. Teoksessa Rossi, Leena-Maija (toim.): Kuva ja vastakuvat.
Sukupuolen esittämisen ja katseen politiikkaa. Helsinki: Gaudeamus.
- Nightingale, Virginia (1990)
Women as audiences. Teoksessa Brown, Mary Ellen (toim.) Television and Women's Culture:
The Politics of the Popular. Lontoo: Sage Publications.
- Nikunen, Kaarina (1994)
On aika lähteä naamiaisiin. Alma ja Doris feministisen representaation jäljillä.
Lähikuva (1994):4, 14-21.
- Pedersen, Vibeke (1993)
Soap, pin-up and burlesque: Commercialization and femininity in Danish television.
Nora (1993):2, 74-89.
- Pulkkinen, Tuija (1993)
Keinotekoista seksiä? Luonto, luonnottomuus ja radikaali sukupuolipolitiikka.
Tiede&Edistys (1993):4, 298-313 .
- Sipilä, Jorma (1994)
Miestutkimus – säröjä hegemonisessa maskuliinisuudessa. Teoksessa
Sipilä, Jorma; Tiihonen, Arto (toim.): Miestä rakennetaan maskuliinisuuksia puretaan.
Jyväskylä: Vastapaino.
- White, Mimi (1992)
Teleadvising. Therapeutic Discourse in American Television. Chapel Hill:
The University of North Carolina Press.